

Universiteit
Leiden
The Netherlands

**Christian Bermes/Ulrich Dierse (Hg.), Schlüsselbegriffe der
Philosophie des 20. Jahrhunderts**

Sneller, H.W.

Citation

Sneller, H. W. (2011). Christian Bermes/Ulrich Dierse (Hg.), Schlüsselbegriffe der Philosophie des 20. Jahrhunderts. *Tijdschrift Voor Filosofie*, 73, 581-583. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/17993>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/17993>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Christian Bermes/Ulrich Dierse (Hg.), *Schlüsselbegriffe der Philosophie des 20. Jahrhunderts*, Hamburg, Felix Meiner Verlag, 2010, 24,2 x 16,6, 462p.

„Die Philosophie ist ihre Zeit in Gedanken gefasst.“ In deze zin geven de hier geboden *Schlüsselbegriffe* ook een portret van een tijd, en wel van de 20^e eeuw. Immers, als Hegel gelijk had met zijn stelling, leveren de artikelen die in dit boek zijn opgenomen een dwarsdoorsnee, niet alleen van de 20^e-eeuwse filosofie maar ook van de sociaal-maatschappelijk-cultureel-politiek-economisch-religieuze kenmerken van de 20e eeuw zelf: een eeuw van sjoa en genocide, totalitarisme, secularisatie, amerikanisering en mondialisering. Een eerste blik op het overzicht van de behandelde begrippen toont, dat die eeuw er wijsgerig één geweest moet zijn van zelfbezinning, van een opgemaakte balans. ‘Schuld’, ‘der Andere’, ‘Krise’, ‘Gerechtigkeit’, ‘Dialog’, ‘Selbstbestimmung’, ‘Verantwortung’, ‘Verstehen’ etc. wijzen daar op. Ze laten zien dat de 20e-eeuwse filosofie zich een grove nalatigheid realiseert, een nalatigheid jegens een dimensie die misschien met de (belangrijkste) bovengenoemde term ‘de ander’ kan worden aangeduid, en waarvan Levinas zich de grootste pleitbezorger heeft gemaakt. Ongetwijfeld zijn de wereldoorlogen en totalitaire catastrofes debet aan deze ontnuchterende bewustwording. Maar niet alleen de meer ‘morele’, ook de opgenomen ‘kentheoretische’ sleutelbegrippen verwijzen naar zelfbezinning, plaatsbepaling en opgemaakte balans: ‘Paradigma’, ‘Kultur’, ‘Bild’, ‘System’, ‘Macht’, ‘Struktur’, ‘Metapher’ etc. drukken een contextualisering, antropologisering of relativisering van klassieke, positivistische 18^e- en 19^e-eeuwse kenaanspraken uit. Zoals de samenstellers in de inleiding al aangeven, blijft er een bepaalde willekeur bij het spreken over de 20^e-eeuwse filosofie. Als voornaamste afbakening is gekozen voor de jaren 1917 (deelname van de VS aan WOI) en 1989 (val van de Muur). Uiteraard realiseren de samenstellers zich dat fundamentele ontwikkelingen zich niet aan jaartallen of eeuwsgrenzen houden. Alle opgenomen sleutelbegrippen laten zich dan ook terugvoeren naar vroegere perioden uit de filosofiegeschiedenis, waarin ze een andere, minder pregnante rol speelden. Als het zo is dat niet alleen Hegel gelijk had, maar ook Walter Benjamin, met zijn uitspraak dat “elk tijdperk zijn opvolgende droomt”, dan belooft de 21^e eeuw veel goeds!

De afzonderlijke bijdragen zijn over het algemeen goed gedocumenteerd en meestal evenwichtig opgebouwd. Een artikel over ‘Sprache’ door Ulrich Dierse is uitermate geschikt om grip te krijgen op dit complexe en onoverzichtelijke thema, dat sedert Hamann en Humboldt in toenemende mate op de wijsgerige agenda’s is komen te staan, met 20^e-eeuwse hoogtepunten als Heidegger, Wittgenstein en Gadamer. Ook Angelsaksische auteurs als Moore, Ryle, Strawson, Austin, Chomsky en Quine passeren de revue: interessant, want het gebeurt niet vaak dat ‘continentale’ en ‘analytische’ filosofen in een gezamenlijk overzicht worden besproken. Het artikel over ‘Der Andere’ (NB niet *das* Andere) toont aan dat de thematiek van de alteriteit, ofschoon ze wortels heeft in het Duitse Idealisme (en uiteindelijk, zo zou ik willen toevoegen, in Plato’s *Sofist*) hoofdzakelijk een fenomenologische is (geweest): opgevoerd worden Husserl, Scheler, Heidegger, Sartre en Levinas. In dit rijtje wekt het voorkomen van Heidegger enige verbazing, te meer daar de auteur (Peter Welsen) hier vooral naar de problematiek van het *Mitdasein* uit *Sein und Zeit* verwijst, zoals bekend een problematiek die dit boek niet echt domineert. Het essay over ‘Verstehen’ (door Frithjof Rodi) kan worden gelezen als een beknopte inleiding in de 20^e-eeuwse hermeneutiek; aangemerkt hierbij zij dat Gadamer hierin relatief (te) kort aan bod komt, en Ricoeur in het geheel niet. Mooi is de bijdrage van Hans-Ulrich Lessing, getiteld ‘Mensch, Dasein’; de term ‘Dasein’ is een geste aan het adres van Heidegger, en kennelijk bedoeld om zijn Daseinsanalyse uit *Sein und Zeit* te kunnen betrekken bij het meer algemene overzicht van de 20^e-eeuwse antropologie. De meeste aandacht gaat echter uit naar

Gehlen en Plessner, de twee voornaamste antropologen van de 20^e eeuw. Jammer genoeg ontbreekt in dit overzicht Hans Jonas. Een artikel over 'Paradigma' handelt, zoals te verwachten, voor het grootste gedeelte over Kuhn, op wie het pregnante gebruik van dit begrip dan ook teruggaat.

Als geheel staat *Schlüsselbegriffe* in het kader van het *Archiv für Begriffsgeschichte*, een Duits tijdschrift waarvan Emil Rothacker en Gadamer de belangrijkste initiatoren waren. Onderhavig boek is verschenen als *Sonderheft*, 55 jaar nadat de eerste aflevering verscheen onder redactie van Emil Rothacker in 1955.

Rico Sneller